

PIOTR GOŁOS, EMILIA WYSOCKA-FIJOEK, WOJCIECH GIL

Potrzeby w zakresie gospodarowania w lasach prywatnych w opinii przedstawicieli różnych grup interesariuszy

Management needs in private forest in the opinion of representatives of various stakeholders

ABSTRACT

Gołos P., Wysocka-Fijorek E., Gil W. 2021. Potrzeby w zakresie gospodarowania w lasach prywatnych w opinii przedstawicieli różnych grup interesariuszy. Sylwan 165 (8): 609-620. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylwan.2021047>.

In Poland, private forests cover over 1.78 million ha and belong to approximately 1.7 million owners (94% of private forests area), mainly farmers. Supervision over the forest management in private forests is performed by 380 public administration units. Despite the general availability of data on private forests, there has been little research on the characteristics of their owners so far. The work aimed to recognize the views of representatives of four stakeholder groups (forest owners, employees of local government administration, employees of the State Forests and the others) on the issues regarding: (i) selection of the most important action, implementation of which in private forests should be financed from the funds of the Rural Development Program (RDP), (ii) indication of issues related to the functioning and management of private forests about which the respondents experience the knowledge deficit, and (iii) indication of tasks related to the management of private forests, which causes the respondent the most trouble. The results of the responses are divided into four stakeholder groups and three regions of Poland. The survey was completed by over 500 participants of training courses conducted by the Forest Research Institute in 2019. Representatives of all stakeholder groups concluded that the most important activities that should be financed from the RDP are forest tending and pest control, although the views on this subject vary regionally, e.g. respondents from central and southern Poland more often pointed to forest tending, and from eastern Poland to pest control. The forest owners and other participants most often indicated the areas of knowledge useful in management of forest tending and forest protection as well as the subject of financial support for management in private forests. For the employees of local government administration and foresters, the most important issues related to supervision and legal regulations. The respondents from the southern region more often pointed to the subject of financial support for forest management in private forests, and less frequently to supervision and legal issues than respondents from other regions. The most troublesome tasks in the field of forest management, regardless of the stakeholder group and the region of the country, include problems of unregulated legal status of forest ownership and high fragmentation of private forests.

KEY WORDS

supervision over forest management, survey research, Rural Development Program

ADDRESSES

Piotr Gołos ⁽¹⁾ – e-mail: P.Golos@ibles.waw.pl

Emilia Wysocka-Fijorek ⁽²⁾ – e-mail: E.Wysocka-Fijorek@ibles.waw.pl

Wojciech Gil ⁽³⁾ – e-mail: W.Gil@ibles.waw.pl

⁽¹⁾ Instytut Badawczy Leśnictwa, Sękocin Stary; ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

⁽²⁾ Zakład Geomatyki, Instytut Badawczy Leśnictwa; Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

⁽³⁾ Zakład Hodowli Lasu i Genetyki Drzew Leśnych, Instytut Badawczy Leśnictwa; Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

Wstęp

Przed lasami prywatnymi w Unii Europejskiej (UE), których udział wynosi ponad 60% powierzchni [Orsi i in. 2020; Primmer i in. 2021], stawiane są nowe wyzwania, a zainteresowanie tymi obszarami wzrasta [Nichiforel i in. 2020]. Fakt ten musi uwzględniać różne sposoby ich organizacji oraz zróżnicowane przepisy, które regulują zasady prowadzenia gospodarki leśnej [Feliciano i in. 2019; Nichiforel i in. 2018; Weiss i in. 2019]. Różni je również historia oraz poziom wiedzy i system wartości właścicieli [Nichiforel i in. 2018]. Wspólną cechą lasów prywatnych w UE należących do osób fizycznych jest duże rozdrobnienie powierzchni [Quiroga i in. 2019] oraz niedostateczny rozwój form wspólnego gospodarowania, szczególnie w krajach Europy Środkowo-Wschodniej [Nichiforel i in. 2020].

W Polsce lasy prywatne zajmują ponad 1,78 mln ha (19,3% lasów ogółem) [Leśnictwo 2020]. Są własnością około 1,7 mln osób fizycznych (94% powierzchni lasów prywatnych), głównie rolników [Leśnictwo 2020]. Średnia powierzchnia lasu w gospodarstwie rolnym wynosi 1,65 ha [Użytkowanie... 2020]. Składają się na nią zazwyczaj 2-3 działki leśne, zwykle oddalone od siebie oraz od miejsca zamieszkania właściciela [Gołos 2008]. Dominacja lasów publicznych w Polsce sprawia, że prywatna własność leśna nie ma tak dużego znaczenia gospodarczego jak w innych krajach europejskich. Nadzór nad gospodarką leśną w lasach prywatnych jest pełniony przez 380 jednostek (314 powiatów i 66 miast na prawach powiatów) [Leśnictwo 2020]. Rozwojowi źródeł danych o lasach prywatnych (Bank Danych o Lasach, sprawozdawczość Głównego Urzędu Statystycznego, Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasu, Powszechny Spis Rolny, Farm Accountancy Data Network) nie towarzyszy poznanie charakterystyki właścicieli lasów. Niewiele wiadomo o wartościach, celach i motywach, którymi kierują się oni przy prowadzeniu gospodarki leśnej. Badania w tym zakresie w Polsce wciąż należą do rzadkości i pochodzą sprzed 10 lat [Gołos 2011].

Celem pracy było poznanie potrzeb oraz wiedzy w zakresie prowadzenia gospodarki leśnej w lasach prywatnych oraz nadzoru nad nią w opinii przedstawicieli różnych grup interesariuszy. Przedstawiona tematyka wpisuje się w dominującą obecnie w Europie problematykę badawczą zmierzającą do ustalenia typologii właścicieli i interesariuszy lasów prywatnych [Ficko i in. 2019; Hujala i in. 2009; Serbruyns, Luysaert 2006]. Jej wyniki pozwalają projektować efektywne rozwiązania polityki leśnej skierowane do tej formy własności leśnej [Danley 2019; Quiroga i in. 2019].

Materiał i metody

W publikacji przedstawiono odpowiedzi na 3 pytania ankiety wypełnionej przez uczestników szkoleń przeprowadzonych w 8 województwach o największej powierzchni lasów prywatnych przez Instytut Badawczy Leśnictwa w 2019 roku w ramach projektu „Lasy prywatne – szanse,

problemy, rozwiązania”. Program szkolenia skierowany był do właścicieli lasów, pracowników administracji samorządowej i Lasów Państwowych oraz innych osób zainteresowanych problematyką lasów prywatnych. Zgłoszenia uczestników do szkolenia były dobrowolne i nie ograniczono liczby uczestników. Kwestionariusz ankiety składał się z dwóch części merytorycznych i metryczki respondenta. Był on uzupełniany przez uczestników szkolenia po jego zakończeniu. Pierwszą część, która zawierała 7 pytań, wypełniali wszyscy uczestnicy szkolenia. Druga część ankiety (13 pytań) była skierowana tylko do właścicieli lasów. Przedstawione w publikacji wyniki podsumowują opinię respondentów wyrażoną w odpowiedziach na 3 pytania pierwszej części kwestionariusza ankiety. Dotyczyły one:

- 1) Wyboru najważniejszego działania, którego wdrożenie w lasach prywatnych powinno być finansowane z środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). W kafeterii pytania umieszczono 8 kategorii, pozostawiając w 9 punkcie pytania możliwość wpisania przez respondenta własnej propozycji.
- 2) Wskazania 3 najważniejszych zagadnień związanych z funkcjonowaniem lasów prywatnych i prowadzonej w nich gospodarki leśnej, wobec których respondenci odczuwają deficyt wiedzy. Respondent mógł wskazać 3 zagadnienia spośród 11 umieszczonych w kafeterii lub wskazać w 12 punkcie własną propozycję.
- 3) Zadania związanego z gospodarką w lasach prywatnych, które sprawia respondentowi największy kłopot. W pytaniu otwartym respondent mógł przedstawić krótki opis takiego zadania.

Wyniki odpowiedzi na 3 pytania przedstawiono z podziałem na:

- 1) 4 grupy interesariuszy: właściciele lasów, pracownicy administracji samorządowej, pracownicy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP) oraz przedstawiciele innych podmiotów, w tym osoby fizyczne niebędące właścicielami lasów. Podział na grupy interesariuszy został ustalony na podstawie odpowiedzi na pierwsze pytanie ankiety, w którym uczestnik wskazywał rolę, w jakiej uczestniczy w szkoleniu. W pytaniu zaproponowano 4 wyżej wymienione kategorie.
- 2) 3 regiony Polski: centralny (województwa: łódzkie, mazowieckie i świętokrzyskie), południowy (małopolskie i śląskie) oraz wschodni (podlaskie, lubelskie i podkarpackie). Podziału na regiony dokonano na podstawie sąsiedztwa geograficznego województw, w których zorganizowano szkolenia.

Z analizy odpowiedzi na 2 pytania zamknięte wyłączono ankiety uzupełnione przez respondentów, którzy zadeklarowali, że posiadają las, a w szkoleniu uczestniczyli jako przedstawiciele administracji samorządowej lub Lasów Państwowych. Taki zabieg pozwolił zachować spójność w ustalonej strukturze odpowiedzi w grupach interesariuszy oraz konsekwentnie z podziałem na regiony. Zadania wskazane przez respondentów w pytaniu otwartym zostały zakodowane z wykorzystaniem zestawu słów kluczowych ustalonych na podstawie analizy treści opisów umieszczonych w ankiecie. Wyniki przedstawiono w postaci struktury odpowiedzi z podziałem na grupy interesariuszy oraz regiony. Charakterystykę respondentów na podstawie metryczki przedstawiono dla całej próby, bez uwzględniania przyjętych podziałów.

Wyniki

Ankiety uzupełniło 509 uczestników szkoleń (135 właścicieli lasu, 188 przedstawicieli administracji samorządowej, 152 leśników reprezentujących Lasy Państwowe oraz 34 osoby reprezentujące m.in. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Agencję Modernizacji

i Restrukturyzacji Rolnictwa, Najwyższą Izbę Kontroli, jednostki naukowe i wspólnoty leśne, jak również osoby prywatne nieposiadające lasu). Wyniki w pytaniu pierwszym opracowano na podstawie 469 ankiet, w pytaniu drugim na podstawie 499 ankiet, a w pytaniu otwartym na podstawie 509 ankiet. Zmienna liczba ankiet uwzględnionych w analizach wynikała z tego, że niektórzy respondenci nie udzielili odpowiedzi na wskazane pytanie. W niektórych przypadkach, np. w pytaniu identyfikującym obszary, w których ankietowani odczuwają deficyt wiedzy (tab. 1 i 2), ankietowani mieli możliwość wskazania na więcej niż jedną odpowiedź, stąd liczba odpowiedzi mogła być wyższa od liczby analizowanych ankiet. W badanej próbie dominowali mężczyźni (75,00%). Średni wiek uczestników szkoleń wyniósł ponad 46 lat. Najliczniejszą grupą respondentów były osoby deklarujące wykształcenie wyższe (73,73%).

W pierwszym pytaniu interesariusze mogli wskazać tylko jedną odpowiedź. Przedstawiciele wyróżnionych grup interesariuszy uznali, że najważniejszym działaniem, które powinno być finansowane z PROW, jest pielęgnacja lasu (153 respondentów – 33% udzielonych odpowiedzi). Na ten zabieg wskazało ponad 31% właścicieli i pracowników administracji samorządowej, prawie 34% leśników oraz ponad 36% pozostałych uczestników (tab. 3). Drugim wysoko ocenionym działaniem jest zwalczanie szkodników lasu (97 respondentów – 27% udzielonych odpowiedzi). Wskazało na nie ponad 26% właścicieli lasów i ponad 30% pozostałych uczestników. Uwagę zwraca również działanie związane z wykonywaniem uproszczonych planów urządzenia lasu: 78 respondentów (17% udzielonych odpowiedzi). Ma ono szczególne znaczenie dla leśników (ponad 24% badanych) i pracowników administracji samorządowej (ponad 17% respondentów). Respondenci, poza kafeterią (12 odpowiedzi), wskazali również m.in. na pozyskanie środków na budowę dróg oraz stworzenie możliwości wymiany doświadczeń w zakresie zagospodarowania lasu. Działaniami, których wsparciem respondenci byli najmniej zainteresowani, było zagospodarowanie lasów dla turystyki i rekreacji (16 odpowiedzi – 3%).

W układzie regionalnym porównanie struktury odpowiedzi wskazuje na odmienne opinie respondentów z wyróżnionych regionów. Ankietowani z centralnej i południowej Polski uznali, że najważniejszym zadaniem jest pielęgnacja lasu (odpowiednio ponad 37 i 35% badanych) (tab. 4). Zadanie to w regionie wschodnim wskazało ponad 27% respondentów. Jednocześnie respondenci z regionu wschodniego zwracali częściej uwagę na zwalczanie szkodników (26% badanych), podczas gdy na zadanie to w regionach centralnym i południowym wskazało odpowiednio ponad 14 i 20% respondentów. Trzecim najważniejszym działaniem było wykonywanie uproszczonych planów urządzenia lasu – tak uznało prawie 20% ankietowanych z regionu południowego oraz odpowiednio ponad 15% z regionów wschodniego i centralnego.

W drugim pytaniu interesariusze mogli wskazać maksymalnie 3 odpowiedzi. Analiza obszarów wiedzy, które według ankietowanych są przydatne w prowadzeniu gospodarki leśnej, ujawnia zróżnicowanie wyborów wśród porównywanych grup interesariuszy. Właściciele lasów oraz pozostali uczestnicy wskazywali na 2 aspekty gospodarcze (pielęgnowanie i ochrona lasu przed szkodnikami) oraz zagadnienie związane ze wsparciem finansowym gospodarki w lasach prywatnych. Z kolei dla przedstawicieli administracji samorządowej oraz pracowników PGL LP najważniejsze były zagadnienia związane z nadzorem oraz przepisami prawa (tab. 1). Dla każdej z grup interesariuszy niewielkie znaczenie miała wiedza z zakresu pozyskania drewna oraz jego cen, a także cen gruntów leśnych. Respondenci nie widzieli potrzeby dysponowania dużą wiedzą z zakresu ochrony przyrody czy turystycznego zagospodarowania lasów. Nie wskazali też obszarów wiedzy innych niż zawarte w kafeferii pytania.

Zestawienie wyników według regionów pokazuje, że różnice pomiędzy najważniejszymi obszarami, na które zwrócono uwagę, są niewielkie, a wśród najważniejszych należy wymienić:

zagadnienia związane z nadzorem, przepisami prawa oraz wsparciem finansowym gospodarki w lasach prywatnych (tab. 2). Respondenci z regionów wschodniego i centralnego bardzo podobnie ocenili zagadnienia związane z nadzorem (odpowiednio 18,7 i 18,9% badanych) oraz dotyczące przepisów prawnych (16,4 i 16,4% respondentów). Wymienione zagadnienia wskazało

Tabela 1.

Obszary wiedzy o lesie i gospodarce leśnej wskazane przez grupy interesariuszy uczestniczących w szkoleniach zorganizowanych w projekcie „Lasy prywatne – szanse, problemy, rozwiązania” (2019)

Knowledge areas about the forest and forest management indicated by stakeholder groups participating in training courses organized under the project ‘Private forests – opportunities, problems, solutions’ (2019)

	Właściciele lasów Forest owners		Pracownicy administracji samorządowej Local government administration		Pracownicy PGL LP State Forests employees		Pozostali Others	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Pielęgnowanie lasu Forest tending	49	13,69	61	11,89	40	9,59	19	20,88
Odnowienie lasu i zalesienia Forest regeneration and afforestation	43	12,01	47	9,16	38	9,11	17	18,68
Pozyskiwanie drewna, wycinka drzew Harvesting	20	5,59	25	4,87	17	4,08	5	5,49
Ceny drewna Wood prices	8	2,24	4	0,78	2	0,48	0	0,00
Ceny gruntów leśnych, lasów Prices of forest land and forests	11	3,07	11	2,15	17	4,08	2	2,20
Ochrona lasu przed szkodnikami Forest protection against pests	54	15,08	50	9,75	27	6,47	12	13,19
Przepisy prawne dotyczące gospodarki leśnej Legal regulations concerning forest management	40	11,17	90	17,54	84	20,14	6	6,59
Zagadnienia związane z nadzorem Supervision issues	30	8,38	109	21,25	94	22,54	8	8,79
Wsparcie finansowe gospodarki w lasach prywatnych Financial support for the management in private forests	69	19,27	80	15,60	70	16,79	17	18,68
Ochrona przyrody w lasach Nature conservation in forests	22	6,15	21	4,09	16	3,84	3	3,30
Turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie lasów Tourist and recreational forest management	11	3,07	13	2,53	11	2,64	1	1,10
Inne Others	1	0,28	2	0,39	1	0,24	1	1,10
Razem In total	358	100,00	513	100,00	417	100,00	91	100,00

N – liczba odpowiedzi, % – udział odpowiedzi w danej grupie respondentów

N – number of responses, % – fraction of responses in a given group of respondents

Tabela 2.

Obszary wiedzy o lesie i gospodarce leśnej wskazane przez przedstawicieli trzech regionów Polski uczestniczących w szkoleniach zorganizowanych w projekcie „Lasy prywatne – szanse, problemy, rozwiązania” (2019)

Knowledge areas about the forest and forest management indicated by representatives of three Polish regions participating in training courses organized under the project ‘Private forests – opportunities, problems, solutions’ (2019)

	Wschodni		Centralny		Południowy	
	Eastern		Central		Southern	
	N	%	N	%	N	%
Pielęgnowanie lasu						
Forest tending	71	12,79	57	11,83	41	11,99
Odnowienie lasu i zalesienia						
Forest regeneration and afforestation	56	10,09	50	10,37	39	11,40
Pozyskiwanie drewna, wycinka drzew						
Harvesting	28	5,05	25	5,19	14	4,09
Ceny drewna						
Wood prices	5	0,90	3	0,62	6	1,75
Ceny gruntów leśnych, lasów						
Prices of forest land and forests	19	3,42	11	2,28	11	3,22
Ochrona lasu przed szkodnikami						
Forest protection against pests	59	10,63	48	9,96	36	10,53
Przepisy prawne dotyczące gospodarki leśnej						
Legal regulations concerning forest management	91	16,40	79	16,39	50	14,62
Zagadnienia związane z nadzorem						
Supervision issues	104	18,74	91	18,88	46	13,45
Wsparcie finansowe gospodarki w lasach prywatnych						
Financial support for the management in private forests	87	15,68	85	17,63	66	19,30
Ochrona przyrody w lasach						
Nature conservation in forests	22	3,96	21	4,36	17	4,97
Turystyczne i rekreacyjne zagospodarowanie lasów						
Tourist and recreational forest management	12	2,16	9	1,87	15	4,39
Inne						
Others	1	0,18	3	0,62	1	0,29
Razem						
In total	555	100,00	482	100,00	342	100,00

N – liczba odpowiedzi, % – udział odpowiedzi w danej grupie respondentów

N – number of responses, % – fraction of responses in a given group of respondents

w regionie południowym odpowiednio 13,5 i 14,6% badanych. W tym regionie największa grupa badanych wskazała zagadnienia dotyczące wsparcia finansowego w lasach (19,3% respondentów), na które w regionach wschodnim i centralnym zwróciło uwagę odpowiednio 15,7 i 17,6% ankietowanych.

W kolejnym pytaniu, które miało format otwarty, ankietowani mogli wskazać tylko jedną odpowiedź (tab. 5). Analizę wskazań, ze względu na prawie 30-procentowy udział brakujących odpowiedzi, przeprowadzono bez podziału na grupy interesariuszy i regiony. Wyniki analizy treści i dobrany na jej podstawie zestaw słów kluczowych wskazują, że ankietowani najczęściej zwracali uwagę na zagadnienia prawno-administracyjne, w tym związane ze stanem własności (prawie 14% ankietowanych), następnie regulacje prawne (ponad 10% badanych) oraz problemy dotyczące uproszczonych planów urządzenia lasu (UPUL) (ponad 7% respondentów). Kolejne

Tabela 3.

Działania, które powinny być finansowane z PROW, według grup interesariuszy uczestniczących w szkoleniach zorganizowanych w projekcie „Lasy prywatne – szanse, problemy, rozwiązania” (2019)

Actions that should be funded from the Regional Development Program indicated by stakeholder groups participating in training courses organized under the project 'Private forests – opportunities, problems, solutions' (2019)

	Właściciele lasów Forest owners		Pracownicy administracji samorządowej Local government administration		Pracownicy PGL LP State Forests employees		Pozostali Others	
	N	%	N	%	N	%	N	%
	Zwalczanie szkodników lasu Forest pest control	32	26,45	33	19,07	22	15,49	10
Zagospodarowanie lasów dla turystyki i rekreacji Forest management for tourism and recreation	3	2,48	8	4,62	5	3,52	0	0,00
Pielęgnacja lasu Forest tending	38	31,40	55	31,79	48	33,80	12	36,37
Wprowadzanie podszytu i II piętra Introducing the underbrush and the second storey	8	6,61	12	6,94	7	4,93	3	9,09
Pomoc w organizacji wspólnej sprzedaży drewna Assistance in organizing the joint sale of wood	11	9,09	5	2,89	5	3,52	0	0,00
Tworzenie zrzeszeń leśnych Creation of forest associations	11	9,09	12	6,94	14	9,86	3	9,09
Ochrona przyrody w lasach Nature conservation in forest	6	4,96	12	6,94	4	2,82	0	0,00
Wykonanie uproszczonych planów urządzania lasu Elaboration of simplified forest management plans	8	6,61	30	17,34	35	24,65	5	15,15
Inne Others	4	3,31	6	3,47	2	1,41	0	0,00
Razem In total	121	100,00	173	100,00	142	100,00	33	100,00

N – liczba odpowiedzi, % – udział odpowiedzi w danej grupie respondentów

N – number of responses, % – fraction of responses in a given group of respondents

wskazania dotyczą problematyki gospodarczej, w tym związanej z hodowlą, ochroną i użytkowaniem lasu (odpowiednio prawie 7%, ponad 6% i prawie 5% badanych).

Dyskusja

Wyniki są cennym uzupełnieniem wiedzy w 3 obszarach związanych z gospodarką leśną w lasach prywatnych, wskazując na: 1) zadania, które powinny być finansowane z środków PROW, 2) obszary wiedzy, które byłyby przydatne dla gospodarki leśnej w lasach prywatnych, 3) zadania, których realizacja sprawia respondentom największą trudność. Liczebność próby sprawia, że

Tabela 4.

Działania, które powinny być finansowane z PROW, według przedstawicieli trzech regionów Polski uczestniczących w szkoleniach zorganizowanych w projekcie „Lasy prywatne – szanse, problemy, rozwiązania” (2019)
 Actions that should be funded from the Regional Development Program indicated by representatives of three Polish regions participating in training courses organized under the project ‘Private forests – opportunities, problems, solutions’ (2019)

	Wschodni		Centralny		Południowy	
	Eastern		Central		Southern	
	N	%	N	%	N	%
Zwalczanie szkodników lasu Forest pest control	51	26,29	23	14,28	23	20,18
Zagospodarowanie lasów dla turystyki i rekreacji Forest management for tourism and recreation	4	2,06	6	3,73	6	5,26
Pielęgnacja lasu Forest tending	53	27,32	60	37,27	40	35,09
Wprowadzanie podszytu i II piętra Introducing the underbrush and the second storey	15	7,73	12	7,45	3	2,63
Pomoc w organizacji wspólnej sprzedaży drewna Assistance in organizing the joint sale of wood	9	4,64	9	5,59	3	2,63
Tworzenie zrzeszeń leśnych Creation of forest associations	18	9,28	16	9,94	6	5,26
Ochrona przyrody w lasach Nature conservation in forests	8	4,12	6	3,73	8	7,02
Wykonanie uproszczonych planów urządzania lasu Elaboration of simplified forest management plans	31	15,98	25	15,53	22	19,30
Inne Others	5	2,58	4	2,48	3	2,63
Razem In total	194	100,00	161	100,00	114	100,00

N – liczba odpowiedzi, % – udział odpowiedzi w danej grupie respondentów
 N – number of responses, % – fraction of responses in a given group of respondents

uzyskane informacje mogą być przydatne w programowaniu wsparcia gospodarki leśnej w lasach prywatnych, jak również przygotowaniu programu szkoleń dla różnych grup interesariuszy prywatnej własności leśnej. Wyjątkowość przedstawionych wyników polega na możliwości porównania struktury odpowiedzi przedstawicieli 4 grup interesariuszy oraz respondentów z 3 regionów.

Struktura odpowiedzi na pytanie o wybór najważniejszego działania w lasach prywatnych, które powinno być finansowane z środków PROW, oraz wskazanie 3 najważniejszych zagadnień związanych z funkcjonowaniem lasów prywatnych, wobec których respondenci odczuwają deficyt wiedzy, przedstawiona w podziale na wyróżnione grupy interesariuszy, odzwierciedla poziom zaangażowania przedstawicieli badanych grup w problematykę gospodarki leśnej w lasach prywatnych. Właściciele lasów wskazali na 2 zadania ważne nie tylko z gospodarczego punktu widzenia: pielęgnację lasu oraz ochronę lasu przed szkodnikami. Dla leśników i pracowników administracji samorządowej najważniejszym zadaniem jest zapewnienie odpowiednich warunków realizacji nadzoru gospodarki leśnej. Stąd też wyraźna dominacja wskazań związanych z wykonaniem uproszczonych planów urządzenia lasu (stworzenie możliwości finansowania takich działań z PROW) czy też zwrócenie uwagi na przepisy prawne dotyczące gospodarki leśnej oraz zagadnienia z zakresu nadzoru we wskazaniach przydatnych obszarów wiedzy. Wśród zadań związanych z gospodarką w lasach prywatnych i ich zarządzaniem, które ankietowani uznali za najtrudniejsze, respondenci najczęściej wymieniali: współwłasność, nieregulowany stan prawny,

duże rozdrobnienie oraz brak uregulowań prawnych dotyczących własności lasów. Kwestie te nie dotyczą wyłącznie Polski [Wysocka-Fijorek 2013, 2014; Jaszczak i in. 2018] i wydaje się, że w obecnym stanie prawnym są trudne do rozwiązania. Podobne problemy występują m.in. w Hiszpanii [Górriz-Mifsud i in. 2019], na Litwie [Mozgeris i in. 2017] czy też w innych krajach europejskich [Aurenhammer i in. 2018; Mäntymaa i in. 2021].

Tabela 5.

Zadania związane z gospodarowaniem w lasach prywatnych, które sprawiają najwięcej kłopotów, według uczestników szkoleń zorganizowanych w projekcie „Lasy prywatne – szanse, problemy, rozwiązania” (2019)

Tasks in the field of forest management in private forests, causing the most problems indicated by participants of training courses organized under the project ‘Private forests – opportunities, problems, solutions’ (2019)

	N	%
Współwłasność, nieregulowany stan prawny, duże rozdrobnienie Joint ownership, unregulated legal status, high fragmentation	71	13,95
Brak uregulowań prawnych dotyczących własności lasów No legal regulations regarding forest ownership	53	10,41
Uproszczony plan zarządzania lasu Simplified forest management plans	39	7,66
Odnowienie lasu i zalesienia, pielęgnowanie lasu Forest regeneration and afforestations	35	6,88
Ochrona lasu Forest protection	31	6,09
Pozyskanie i sprzedaż drewna, jego legalizacja i cechowanie Harvesting and sale of wood, its legalization and hallmarking	25	4,91
Brak wiedzy u właścicieli lasu Lack of knowledge among forest owners	20	3,93
Obowiązki właściciela Owner's responsibilities	19	3,73
Zagadnienia związane z nadzorem Supervising issues	17	3,34
Brak wsparcia finansowego gospodarki leśnej No financial support for forest management	14	2,75
Inne Others	11	2,16
Poziom świadomości właścicieli lasów Awareness of forest owners	11	2,16
Zamiana gruntów leśnych na grunty rolne Converting forest land to agricultural land	9	1,77
Realizacja obowiązków przez właścicieli lasów Fulfillment of obligations by forest owners	7	1,38
Hodowla lasu Silviculture	5	0,98
Ochrona przyrody Natura conservation	3	0,59
Brak wskazań No indication	139	27,31
Razem In total	509	100,00

N – liczba odpowiedzi, % – udział odpowiedzi w danej grupie respondentów

N – number of responses, % – fraction of responses in a given group of respondents

Zestawienie odpowiedzi respondentów według regionów odzwierciedla różnice w uwarunkowaniach kulturowych, historycznych i przyrodniczo-gospodarczych, które wpływają na gospodarkę w lasach prywatnych. I tak wskazania 36,3% badanych w regionie środkowej Polski na zadania z zakresu pielęgnacji lasu może świadczyć o dużych zaniedbaniach spowodowanych brakiem dłuższej i utrwalonej tradycji gospodarowania lasami (w porównaniu do rolniczego regionów wschodniego i południowego). Z kolei dla przedstawicieli regionu wschodniego najważniejszym zadaniem, które powinno być finansowane z PROW, jest zwalczanie szkodników, co może wynikać z występujących w tym okresie problemów ze stanem zdrowotnym drzewostanów sosnowych wskutek deficytu w bilansie wodnym [Łakomy 2016; Jabłoński i in. 2018]. Z kolei dla uczestników z południa Polski trzecim najważniejszym działaniem jest wykonywanie uproszczonych planów urządzenia lasu – stan lasów prywatnych w tym regionie pod względem aktualności UPUL jest najgorszy.

Zarówno właściciele lasów, jak i osoby sprawujące nadzór nad lasami niepaństwowymi zauważają istotne problemy gospodarowania w lasach prywatnych. Każda z grup interesariuszy zgłaszała, chociaż w odmiennych zakresach, braki wiedzy i chęć podnoszenia kwalifikacji. Interesariusze wskazują także obszary, w których możliwe byłoby wsparcie prowadzenia gospodarki leśnych w ramach PROW. Ważnym aspektem przeprowadzonych badań jest również wskazanie działań pomocowych, które powinny być skierowane do poszczególnych grup interesariuszy z uwzględnieniem istotnych dla nich uwarunkowań lokalnych.

Wnioski

- ✦ Najpilniejsze działania gospodarcze w lasach, które powinny podlegać wsparciu finansowemu z środków PROW, to pielęgnacja lasu i zwalczanie szkodników lasu. Są to działania mające bezpośredni związek z kondycją zdrowotną i trwałością drzewostanów. Poglądy w tym zakresie są zróżnicowane regionalnie i powiązane z najczęściej obserwowanymi problemami gospodarowania w lasach prywatnych.
- ✦ Potrzebę wsparcia opracowania uproszczonych planów urządzenia lasu częściej wskazują osoby nadzorujące gospodarkę leśną niż właściciele lasu. Działanie to jest bardziej istotne dla osób z południa Polski – regionu, w którym występuje największe w skali Polski rozdrobnienie lasów prywatnych.
- ✦ Analiza obszarów wiedzy przydatnej w prowadzeniu gospodarki leśnej wskazuje na 3 wyróżniające się obszary, niezależnie od grupy interesariuszy: pielęgnowanie lasu, ochronę lasu przed szkodnikami i wsparcie finansowe gospodarki w lasach prywatnych. Dla osób nadzorujących gospodarkę leśną istotne są ponadto zagadnienia związane z nadzorem oraz przepisami prawa.
- ✦ Do działań związanych z gospodarką w lasach prywatnych, które sprawiają najwięcej problemów, można zaliczyć zagadnienia prawne i związane ze stanem własności.

Literatura

- Aurenhammer P. K., Ščap Š., Krajnc N., Olivar J., Sabin P., Nobre S., Romagnoli F. 2018. Influential actors' perceptions of facilitators and instruments for solving future forest land-use disputes in Europe. *Forests* 9. DOI: <https://doi.org/10.3390/f9100590>.
- Danley B. 2019. Forest owner objectives typologies: Instruments for each owner type or instruments for most owner types? *Forest Policy and Economics* 105. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2019.05.018>.
- Feliciano D., Blagojević D., Böhring K., Hujala T., Lawrence A., Lidestav G., Ludvig A., Turner T., Weiss G., Zivojinovic I. 2019. Learning about forest ownership and management issues in Europe while travelling: The Travellab approach. *Forest Policy and Economics* 99: 32-42. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2018.09.005>.

- Ficko A., Lidestav G., Ní Dhubháin Á., Karppinen H., Zivojinovic I., Westin K. 2019. European private forest owner typologies: A review of methods and use. *Forest Policy and Economics* 99: 21-31. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2017.09.010>.
- Gołos P. 2008. Stan lasów prywatnych w Polsce. *Leś. Pr. Bad.* 69 (4): 321-335.
- Gołos P. 2011. Private forests in Poland – the results of the questionnaire surveys covering the Network of test forest holdings. *Folia Forestalia Polonica* 53 (1): 25-43.
- Gołos P., Gil W. 2020. Co wiemy o lasach prywatnych – statystyka publiczna oraz wyniki badań. W: Gil W., Gołos P., Sułkowska M. [red.]. *Lasy prywatne – szanse, problemy, rozwiązania*. IBL, Sękocin. 45-61.
- Górriz-Mifsud E., Olza Donazar L., Montero Eserverri E., Marini Govigli V. 2019. The challenges of coordinating forest owners for joint management. *Forest Policy and Economics* 99: 100-109. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2017.11.005>.
- Hujala T., Tikkanen J., Hänninen H., Virkkula O. 2009. Family forest owners' perception of decision support. *Scandinavian Journal of Forest Research* 24: 448-460. DOI: <https://doi.org/10.1080/02827580903140679>.
- Jabłoński T., Sikora K., Szmidla H. 2018. Incydent czy realny problem? W ostatnich latach w północno-wschodniej Polsce odnotowano silne osłabienie i wzmożone zamieranie młodych drzewostanów modrzewiowych. *Głos Lasu* 10: 20-22.
- Jaszczak R., Gołojuch P., Wajchman-Świtalska S. 2018. Wybrane zagadnienia zarządzania lasami prywatnymi w Polsce. *Sylwan* 162 (9): 754-762. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2018088>.
- Leśnictwo. 2020. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Łakomy P. 2016. Zamieranie sosen. W drugiej połowie 2015 r. na terenie RDLP w Poznaniu, Zielonej Górze i Wrocławiu zaobserwowano niepokojący – z racji udziału sosny w naszych lasach – proces wydzielania się sosen w starszych drzewostanach (od III klasy wieku). *Las Polski* 8: 20-22.
- Mäntymaa E., Pouta E., Hiedanpää J. 2021. Forest owners' interest in participation and their compensation claims in voluntary landscape value trading: The case of wind power parks in Finland. *Forest Policy and Economics* 124. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102382>.
- Mozgeris G., Brukas V., Stanislovaits A., Kavaliauskas M., Palicinas M. 2017. Owner mapping for forest scenario modelling – A Lithuanian case study. *Forest Policy and Economics* 85: 235-244. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.02.002>.
- Nichiforel L., Deuffic P., Thorsen B. J., Weiss G., Hujala T., Keary K., Lawrence A., Avdibegović M., Dobšinská Z., Feliciano D., Górriz-Mifsud E., Hoogstra-Klein M., Hrib M., Jarský V., Jodłowski K., Lukmine D., Pezdevšek Malovrh Š., Nedeljković J., Nonić D., Krajter Ostoić S., Pukall K., Rondeux J., Samara T., Sarvašová Z., Scriban R. E., Šilingienė R., Sinko M., Stojanovska M., Stojanovski V., Stoyanov T., Teder M., Vennessland B., Wilhelmsson E., Wilkes-Allemann J., Živojinović I., Bouriaud L. 2020. Two decades of forest-related legislation changes in European countries analysed from a property rights perspective. *Forest Policy and Economics* 115. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102146>.
- Nichiforel L., Keary K., Deuffic P., Weiss G., Thorsen B. J., Winkel G., Avdibegović M., Dobšinská Z., Feliciano D., Gatto P., Górriz Mifsud E., Hoogstra-Klein M., Hrib M., Hujala T., Jager L., Jarský V., Jodłowski K., Lawrence A., Lukmine D., Pezdevšek Malovrh Š., Nedeljković J., Nonić D., Krajter Ostoić S., Pukall K., Rondeux J., Samara T., Sarvašová Z., Scriban R. E., Šilingienė R., Sinko M., Stojanovska M., Stojanovski V., Stoyanov N., Teder M., Vennessland B., Vilkriste L., Wilhelmsson E., Wilkes-Allemann J., Bouriaud L. 2018. How private are Europe's private forests? A comparative property rights analysis. *Land Use Policy* 76: 535-552. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.02.034>.
- Orsi F., Ciolli M., Primmer E., Varumo L., Geneletti D. 2020. Mapping hotspots and bundles of forest ecosystem services across the European Union. *Land Use Policy* 99: 104840. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104840>.
- Primmer E., Varumo L., Krause T., Orsi F., Geneletti D., Brogaard S., Aukes E., Ciolli M., Grossmann C., Hernández-Morcillo M., Kister J., Kluvánková T., Loft L., Maier C., Meyer C., Schleyer C., Spacek M., Mann C. 2021. Mapping Europe's institutional landscape for forest ecosystem service provision, innovations and governance. *Ecosystem Services* 47: 101225. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2020.101225>.
- Quiroga S., Suarez C., Ficko A., Feliciano D., Bouriaud L., Brahic E., Deuffic P., Dobsinska., Jarsky V., Lawrence A., Nybakk E. 2019. What influences European private forest owners' affinity for subsidies? *Forest Policy and Economics* 99: 136-144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2018.08.008>.
- Serbruyns I., Luyssaert S. 2006. Acceptance of sticks, carrots and sermons as policy instruments for directing private forest management. *Forest Policy and Economics* 9: 285-296. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2005.06.012>.
- Użytkowanie gruntów i powierzchnia zasiewów w 2019 roku. 2020. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Weiss G., Lawrence A., Hujala T., Lidestav G., Nichiforel L., Nybakk E., Quiroga S., Sarvašová Z., Suarez C., Živojinović I. 2019. Forest ownership changes in Europe: State of knowledge and conceptual foundations. *Forest Policy and Economics* 99: 9-20. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2018.03.003>.

Wysocka-Fijorek E. 2013. Koncepcja prywatno-państwowej spółki leśnej. *Sylvan* 157 (11): 803-810. DOI: <https://doi.org/10.26202/sylvan.2013044>.

Wysocka-Fijorek E. 2014. Społeczne, prawne i ekonomiczne aspekty rozwoju gospodarki leśnej w lasach prywatnych. *Zeszyty Naukowe SGGW Warszawa. Problemy Rolnictwa Światowego* 14 (29) 3: 216-225.